

Bariéry v nás aneb Když se chceme vydat na cestu

Helena Selucká

Každý člověk vnímá, jak se obor, ve kterém působí, vyvíjí. Známe základní terminologii i legislativu a těžko vnímáme změny, které v průběhu let do našeho oboru přicházejí, byť jsou cíleny jako posun k lepšímu. Je to přirozený vývoj i lidská schopnost vyrovnávat se občas lépe, občas hůře se změnami. A to v knihovnictví těch změn není zase tak mnoho. Jsou obory, které se vyvíjejí mnohem a mnohem dynamičtěji.

Nejinak je tomu v oborech, které s knihovnami souvisí, ve kterých se nám změny legislativy i terminologie sledují hůře a někdy, troufám si říct, je ani nepostřehneme. Někdy to nemusí být nic zásadního a všichni nám naši neznalost nových věcí v daném oboru odpustí a chápou, že naším oborem je něco jiného, jindy naopak můžeme nechtěně způsobit nepříjemnou situaci. Velmi dobře je možné tyto změny vysledovat např. ve změně terminologie u problematiky lidí se specifickými potřebami, které pracovníci knihoven označují za lidi s postižením či lidi handicapované.

Najdeme ale nemalou část těch, kteří mezi těmito posledními termíny vnímají velký rozdíl, který je pro nás knihovníky těžko rozeznatelný. Handicap můžeme vnímat jako dočasné omezení tělesných schopností člověka, oproti tomu postižení má následky trvalé. Zdálo by se, že tato definice je jasná, ale i tak se lze setkat s odborníky, kteří tvrdí, že je tomu naopak. A co pak my, knihovníci? Nám nezbyvá než pro jistotu, aby byly všechny strany spokojeny, používat termín, který jsem uvedla jako první z oněch tří zmiňovaných – lidé se specifickými potřebami – nebo, chceme-li, konkretizovat typ handicapu nebo postižení (lidé s...), ale tam už se opět dostáváme do sporu mezi dvěma termíny. Můžete namítnout, že cesta z tohoto bludného kruhu může být nezobecňovat a říkat, že pracujeme s panem Svobodou a paní Svobodovou, nezabývat se tím, jakou mají diagnózu, ale když takových uživatelů máte třeba sto, problém už nastává.

A pak je tu ještě naše vlastní přímá zkušenost. Pokud jste někdy zažili situaci, že váš blízký byl charakterizován jako člověk s handicapem/postižením, asi o něm tak nemluvíte. Je to pro vás přítel, rodič, sourozenec, který buď prodělal konkrétní nemoc či úraz nebo pobírá invalidní důchod, a nikomu neříkáme, proč tomu tak je. Nicméně termín, že náš blízký je člověk s postižením, asi z nás říká málokdo.

O něco lépe, co do jasnosti termínů, se kterými se můžeme v této problematice setkávat denně, jsme na tom v otázkách, které přišly se změnami legislativy v oblasti lidí s handicapem/postižením. Přestává se používat označení ústav a nahrazují je termíny spadající do skupiny sociální služby (domovy pro osoby se zdravotním postižením, stacionáře...) a stejně tak nejsou jeho uživatelé pacienti, ale klienti či uživatelé. Zrušil se termín zvláštní škola, který nahradilo vymezení na základní školu speciální (dříve označována jako zvláštní) a základní školu praktickou (dříve označována jako pomocná).

A stejně takovým vývojem prošel i termín znakový jazyk, který byl v dřívější terminologii nazýván termínem znaková řeč. Absurdní stejně, jako kdybychom používali termín česká řeč.

Tato terminologie může někomu připadat zbytečná, ale věřte, že lidé, pro které je důležitá, kteří jsou denně její součástí, ať již přímo či nepřímo, to tak nevnímají. Pro ně je každé setkání s někým, kdo mluví o zvláštních školách, ústavech a znakové řeči setkáním, které zabolí. A o to více, když ten někdo ve druhé větě mluví o tom, jak se snaží, aby jeho instituce byla bezbariérová.

Nejen problém terminologie, ale i změn v legislativě v oblasti problematiky lidí se specifickými potřebami může pokrýt činnost Sekce služeb osobám se specifickými potřebami SKIP, která se ve své činnosti zaměřuje na vymezení a přiblížení se k modelu bezbariérové knihovny. A to přiblížení vnímám jako cestu. Ne něco, co dokážeme mávnutím kouzelného proutku, ale to, co nás aktivuje, abychom o věcech kolem sebe (fondech, vybavení knihovny, budově knihovny i personálu a službách...) začali přemýšlet jinak. A je myslím mnohem jednodušší inspirovat se u těch, kteří na tuto cestu už nastoupili, než hledat od začátku tu vlastní.

Sekce se snaží tuto cestu otevřít všem v rámci své činnosti. A to podporou webových stránek, kde najdete aktuální informace o jednotlivých handicapech/postiženích, platné legislativě, dalších organizacích pracujících ve výše zmiňovaných oblastech, příklady z knihoven i pozvánky na semináře, které sekce připravuje a realizuje pro knihovníky.

V únoru 2013 proběhl zatím první seminář na téma práce s lidmi s tělesným postižením v knihovnách, který hostila Knihovna Jiřího Mahena v Brně. Ten se snažil prostřednictvím Ing. Kateřiny Poláčkové z Ligy vozíčkářů přiblížit knihovníkům stavební zákon a jeho parametry, které jsou vztáhnutelné na budovy i interiéry knihoven, ale i přimět je k praktickému vcítění se do pocitu, jak je asi člověku, který se jejich knihovnou pohybuje na invalidním vozíku. Jak je pro něj prostor, kterým procházíte každý den, složitý a jak se z bezbariérové toalety může stát bariérová i takovou obyčejnou věcí, jako je kbelík se sušícím se hadrem. Jak komplikované je, když uzamykáme záchody před nepřizpůsobivými občany. Způsobíme tím totiž, že se naši imobilní čtenáři dopraví k toaletě, vyrovnají se po cestě s nástrahami typu prahy, dveře či nově nainstalovaná výstava, aby se na ceduli dozvěděli, že klíče jsou k vyzvednutí někde úplně jinde. A pak už opětovná cesta tam a zpět může být cestou "za minutu dvanáct". A teď si v takové situaci zkuste představit sami sebe...

Součástí každého takového semináře je i setkání s lidmi, kteří daný handicap/postižení mají, a kteří jsou tedy svědky (bez)bariérovosti knihoven. Jsou těmi nejlepšími, kterých se můžeme zeptat, co by mohli pracovníci knihovny udělat, aby jim prostor, lidé i služby lépe vyhovovaly. Někdy se rozvine zajímavá a podnětná diskuze, která ukáže na momenty, které nás třeba dosud nenapadly. Na prvním letošním semináři sekce to bylo poznání, že nestačí v knihovnách přiměřeně vysoké regály, neboť výška regálů způsobuje bariéru při výběru knih, ale že dalším velkým problémem jsou rohové regály.

Dvě dámy, Mgr. Kateřina Bulantová a Ladislava Blažková, mladé ženy, jedna na vozíku, druhá o berlích, také navrhovaly, že by bylo dobré, kdyby knihovny disponovaly také chodítkem s přídavným košíkem. Umožnily by tak lidem o berlích, aby se lépe a sami mohli pohybovat prostorem knihovny a vybírat si více než jednu či dvě knihy, které si umístí do batohu nebo které zvládnou nést. Samozřejmě vás může napadnout to, co napadlo kolegyni sedící mezi posluchači semináře, že knihovníci rádi pomohou s výběrem. A má pravdu. Ale zase si zkuste představit sami sebe. Nechceme být i my maximálně samostatní? Je pro nás jednoduché žádat někoho dalšího o pomoc?

Poslední příspěvek uvedl Radim Liška, mladý muž na vozíku, který se věnuje mapování stezek na jižní Moravě a jejich bezbariérovosti. Věnuje se této činnosti, protože byl od dětství vychováván k životu v přírodě, který mu nehoda zkomplikovala. Dokázal se se svým handicapem/postižením vyrovnat a teď se snaží pomáhat těm, kteří chtějí objevovat přírodu jako on. A tento závěrečný příspěvek ukázal nám všem, že i v na první pohled tragické situaci si lze zachovat zrnko humoru, které časem může začít růst.

Poznatky, které na semináře přinášejí lektoři z řad odborníků na danou problematiku i lektoři z řad lidí s různým handicapem/postižením a hlavně knihovníci, kteří jim visí na každém slovu, nás vedou k představám, jaká by měla být bezbariérová knihovna. A to je meta, které chceme v rámci činnosti sekce dosáhnout. Meta, která se odráží ve standardu Handicap Friendly i příslušné metodice, která je v současné době vytyčena pro lidi se zrakovým, sluchovým, tělesným a mentálním handicapem/postižením. Meta, která přivede české knihovny k možnosti získat certifikát o bezbariérovosti, jenž bude čitelný pro uživatele, kteří ji navštěvují, ale i nenavštěvují, protože o jejich výborných a přívětivých službách nevědí.

A to je zase naše cesta, na kterou jsme se před dvěma lety vydali a ze které za žádnou cenu nesejdeme a dotáhneme ji až do konce. Bylo potřeba někde začít. Začali jsme o vymezení těchto 4 skupin, ale vše souvisí se vším. Kombinace všech těchto 4 handicapů/postižení je charakteristická pro seniory. Požadavky na uživatelsky přívětivou knihovnu pro lidi s tělesným handicapem/postižením ocení maminky s kočárky, zjednodušené texty pro lidi s mentálním handicapem/postižením ocení zase cizinci, kteří se snaží vyrovnat se složitou gramatikou českého jazyka. A takových příkladů by mohlo být mnohem více.

Mluvíme-li o problematice lidí se specifickými potřebami v knihovnách, vytane nám na mysl knihovní zákon, který ve zkratce říká: "Knihovny nabízejí rovný přístup všem," víme ale, jak se odráží problematika knihoven (kulturních institucí) i v jiných legislativních dokumentech zaměřených na lidi se specifickými potřebami? Pokud ne, možná je nejvyšší čas vydat se na vlastní cestu.

Více informací naleznete na adrese: <http://bezbarierova.knihovna.cz/>